

Evropy, Byzance, islámského chalífátu, Číny, Japonska, Indie, jihovýchodní Asie, Afriky, Severní a Jižní Ameriky. Důležitým trendem bádání posledních desetiletí je opuštění teze, že původní obyvatelé Ameriky, Afriky a Austrálie byli před příchodem Evropanů mírumilovní, a to pod tíhou důkazů z pramenů, které naznačují existenci rozsáhlých ozbrojených konfliktů.

Jádro publikace tvoří šest kapitol, které srovnávacím způsobem popisují různá témata. Vytváření institucí mobilizujících domobranu ve velkých aglomeracích bylo rozšířeno od západní Evropy přes muslimské země až po Čínu. Tento proces se však značně lišil. Hlavním rozdílem mezi usedlými a kočovnými společnostmi bylo procento dospělých mužů schopných účastnit se vojenských výprav. Stepní etnika dokázala v krátké době zmobilizovat téměř všechny muže, protože je v pastevectví mohly účinně zastupovat ženy a děti. Úlohu žen vzali autoři v potaz také při výzkumu otázky, kdo z místního obyvatelstva se aktivně účastnil konfliktů. Proměnnou položkou ofenzivních operací zůstával způsob odvodu vojáků – povinnost vyplývající především z držby půdy byla specifikem latinské Evropy.

Při zkoumání materiální stránky války se autoři zaměřili na vliv technologií na společnost a mezikulturních vztahů na vývoj zbraní. V návaznosti na tato témata zkoumali instituce a postupy, které se vyvinuly pro řešení logistických problémů se zásobováním vojsk.

Zabývali se rovněž odpovídajícím vzděláním, které se ústřední orgány snažily poskytnout velitelům a bojovníkům. Popsány byly dlouhodobé strategie vojenského plánování, které se týkalo zpravodajství, diplomacie, stejně jako budování obranné infrastruktury.

Silnou stránkou publikace je srovnání vojenských institucí a vysvětlení jejich vývoje v kontextu společenských vztahů. Závěry autorů jsou podloženy množstvím konkrétních příkladů. Záměr zkoumat vojenské organizace amerických, australských a afrických civilizací zůstal značně limitován prameny a jazykovou bariérou. Navzdory tomu, anotovaný svazek přináší ojedinelé pojednání o vztahu války a společnosti v Asii (Mongolsko, Indie, Čína, Korea, Japonsko) a severní Africe podle měřítek západoevropské mediévistiky. Kvalitní metodika výzkumu autorů v mnohém předčila tematicky podobnou monografii Stephena Morilla z roku 2022.

Jozef Mário Matiaško

Radosław KOTECKI – Jacek MACIEJEWSKI – Gregory LEIGHTON (eds.)

Religious Rites of War beyond the Medieval West

Volume 1: Northern Europe and the Baltic

(= Explorations in Medieval Culture, Volume 24/1)

Leiden – Boston, Brill 2023, 313 s., ISBN 978-90-04-68636-6.

V roce 2023 vyšel v nakladatelství Brill dvousvazkový sborník zaobírající se náboženským vojenstvím ve středověku.¹ Navá-

1 Náboženské vojenství (z angl. *religious warfare*) je historiografický pojem rozpracovaný v západní Evropě, který zkoumá vztah mezi válkou a náboženstvím v křesťanském středověku. Viz Dušan ZUPKA, *Meč a kříž. Vojna a náboženstvo v stredovekej strednej Európe (10.–12. storočie)*, Bratislava 2021, s. 24–64.

zal na publikaci *Christianity and War in Medieval East Central Europe and Scandinavia* (Leeds 2021). První svazek se zaměřil na keltský svět, Skandinávii a baltský region.

Úvod do tématu představily dvě přehledové studie. Gregory Leighton (s. 3–29) shrnuje stav bádání o náboženském vojenství na latinském Západě a v severní, střední a východní Evropě. Západní historiografie a její obdoby v ostatních částech Evropy dosud bádaly téměř odděleně, k čemuž přispívala i jazyková bariéra. Teoretický rámec současného poznání vztahu mezi středověkou religiozitou a ozbrojenými konflikty ukázal Kyle Lincoln (s. 30–67) na srovnávacích příkladech víry v intervence svatých a používání liturgie v 11.–13. století při výpravách do Svaté země, na iberské a baltské pohraničí.

Středověkému keltskému prostředí se věnovali dva badatelé. Jesse Patrick Harrington poukázal na náboženské praktiky (procesí, půst, modlitby, liturgie) v souvislosti s válčením v pramenech do konce 12. století (s. 71–116). Robert Bubczyk podrobně analyzoval projevy zbožnosti obou bojujících stran ve známé bitvě u Bannockburnu v roce 1314 (s. 153–188). Konflikt se odehrával také na diplomatické úrovni, za použití náboženské rétoriky. Skotský král Robert Bruce (1306–1329) např. upozornil zahraničí na nezákonnost (právní i morální) dobovací války vedené anglickými králi. Bubczykova studie je o to přínosnější, že kromě několika prací medievisty Michaela Penmana bylo a je téma sakrálního aspektu skotského vojenství mimo zájem badatelů.

Max Naderer zkoumal náboženské rituály během vnitřních konfliktů v Norsku v letech 1130–1240 v kontextu západoev-

ropského vývoje (s. 117–152). Předložil tezi o šíření křižácké ideologie do Skandinávie ve sledovaném období.

Největší prostor ve sborníku dostal baltský region. Panství německého řádu a středověké Livonsko jsou v medievistice dobře probádanými tématy. Přesto příspěvky přinesly nové poznatky. Siní Kangas analyzovala na základě narativních pramenů laickou (zejména rytířskou) religiozitu během vojenských tažení (s. 189–230).

Carsten Selch Jensen navrhl novou interpretaci kroniky Jindřicha Lotyšského (s. 231–259): podle Jensena tvořily náboženské rituály během válek (křesťanských i pohanských) jednu ze základních složek struktury díla a v autorském narativu jsou také nástrojem pro začlenění Livonska do dějin spásy. Gregory Leighton na základě pečlivé analýzy řádových pramenů poukázal na důležitou roli náboženského rituálu při christianizaci Baltů a konverzi paměti a prostoru v pruské krajině (s. 260–295).

Sborník doplňuje dosavadní stav bádání o další poznatky a v mnoha případech nabízí novou interpretaci známých událostí nebo pramenů. Přidanou hodnotou je možnost srovnávacího čtení překrývajících se sond do vztahu náboženství a války v různých kulturních oblastech středověké Evropy.

Jozef Mário Matiaško

Josef HRDLIČKA (ed.)

Listinné garance náboženských poměrů na šlechtických panstvích v Čechách a na Moravě (1436–1620)

Praha, Filosofia 2025, 442 s.,
ISBN 978-80-7007-748-1.

Edice zpřístupňuje 73 listin (včetně dvou dobových registů) z let 1436–1620, jež